

Sa'd, II, 330; Mizzî, XII, 104; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, IV, 446) bazı ilmî konular da kendisine danışanları ona göndermiştir.

Ömer b. Abdülazîz'in Medine valiliği döneminde onun danışma meclisinde bulunan (İbn Sa'd, VII, 328) ve Medine çarşısının düzenini sağlamakla görevlendirilen (a.g.e., VII, 173) Süleyman, özellikle Resûlullah devrinden beri süregelen uygulamalar (sünen-i mâziye) ve Medineliler'in icmâi hakkındaki bilgisiyile öne çıkar. İmam Mâlik'in geçmiş uygulamalar konusunda Medine'nin en bilgili kişilerinden biri saydığı Süleyman (Fesevî, I, 549), önceki âlimlerin sözlerini aktarıırken bunların görüş birliği içinde oldukları hususlara sıkça işaret etmiştir (meselâ bk. Şâfiî, VII, 202; İbn Hazm, X, 47). "Abdurrahman b. Mehdî Mâlik'in, Mâlik Süleyman b. Yesâr'ın, Süleyman Ömer b. Hattâb'ın görüşlerini benimserdi" şeklindeki rivayet de (Kâdî İyâz, I, 400) Süleyman b. Yesâr'ın sahâbî kavillerinin sonraki nesillere intikalini sağlama hususunda önemli bir role sahip olduğunu ve Medine fıkah çevresini etkilediğini gösterir. Öte yandan İbn Habîb es-Sülemî, Mâlik'in *el-Muvaţta*'da kullandığı "el-emrû'l-müctema' aleyh indenâ" (bizde [Medine'de] üzerinde ittifak edilen görüş) ifadesiyle içinde Süleyman'ın da bulunduğu meşhur on tâbiîn fakihinin fikir birliği ettiği hususları kastettiğini belirtmektedir (*et-Târîh*, s. 161). Aynı zamanda kurrâdan olan (İbn Hibbân, IV, 301) ve Medine'de talâk konularını en iyi bilenler arasında gösterilen (İbn Sa'd, II, 330; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, IV, 448) Süleyman b. Yesâr ile ağabeyi Atâ'nın fetvalarının değerlendirildiği rivayetlerde Atâ'nın meselelere bir hâkim gibi yaklaştığı vurgulanırken Süleyman'ın müftü sıfatının öne çıktığına dikkat çekilir (Fesevî, I, 549-550).

Kuzey Afrika'ya gittiği söylenen (*DîA*, XXIX, 377), Velîd b. Abdülmelik zamanında Dimaşk'a seyahat eden, hadis konusunda güvenilir olması yanında çok hadis rivayet edenler arasında zikredilen (İbn Sa'd, VII, 173) ve rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer alan Süleyman b. Yesâr'ın kendilerinden hadis rivayet ettiği bazı kişiler şunlardır: Câbir b. Abdullah, Râfî' b. Hadîc, Ebû Saîd el-Hudrî, Hassân b. Sâbit, Peygamber'in âzatlısı Ebû Râfî', Zeyd b. Sâbit, Ebû Hüreyre, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer, Meymûne, Ümmü Seleme, Aîşe, Fâtıma bint Kays, Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî, Urve b. Zübeyr ve kendi kardeşi Abdülmelik b. Yesâr. Süleyman b. Yesâr'dan rivayette bulunan kişiler arasında da

şu isimler yer alır: Amr b. Dînâr, Abdullah b. Dînâr, Ebû'z-Zinâd Abdullah b. Zekvân, Bükeyr b. Abdullah el-Eşec, Sâlih b. Keysân, Amr b. Meymûn, İbn Şihâb ez-Zührî, Mekhûl b. Ebû Müslim, İbn Ömer'in âzatlısı Nâfî', Yahyâ b. Saîd el-Ensârî, Üsâme b. Zeyd el-Leysî, Rebiâturre'y, Zeyd b. Eslem, Abdullah b. Ebû Bekir b. Muhammed, oğlu Abdullah b. Süleyman b. Yesâr, ağabeyi Atâ b. Yesâr, Amr b. Şuayb, Kâtâde b. Diâme.

BİBLİYOGRAFYA :

Şâfiî, *İhtilâfû Mâlik ve's-Şâfi'î* (el-Üm içinde, nşr. M. Zührî en-Neccâr, Beyrut 1393, VII, 202; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (nşr. Ali M. Ömer), Kahire 1421/2001, II, 330; VII, 173, 328; İbn Habîb es-Sülemî, *et-Târîh* (nşr. I. Aguadé), Madrid 1991, s. 161; Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târîh*, I, 549-550; İbn Hibbân, *es-Sîkât*, IV, 301; İbn Hazm, *el-Muḥallâ*, X, 47; Kâdî İyâz, *Tertibü'l-medârik*, I, 400; Mizzî, *Teḫzîbü'l-Kemâl*, XII, 100-105; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, IV, 444-448; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 101-120*, s. 100-103; İbn Hacer, *Teḫzîbü't-Teḫzîb*, IV, 229; İsmail Yiğit, "Meşrikiler", *DîA*, XXIX, 377.

ORHAN ÇEKER

SÜLEYMAN ZÂTÎ

(ö. 1175/1761)

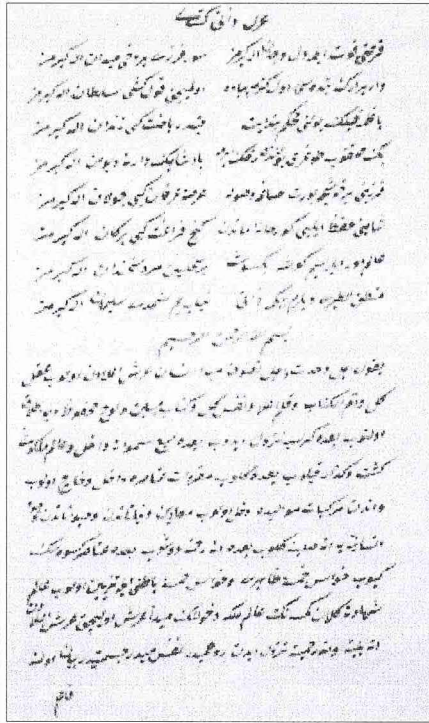
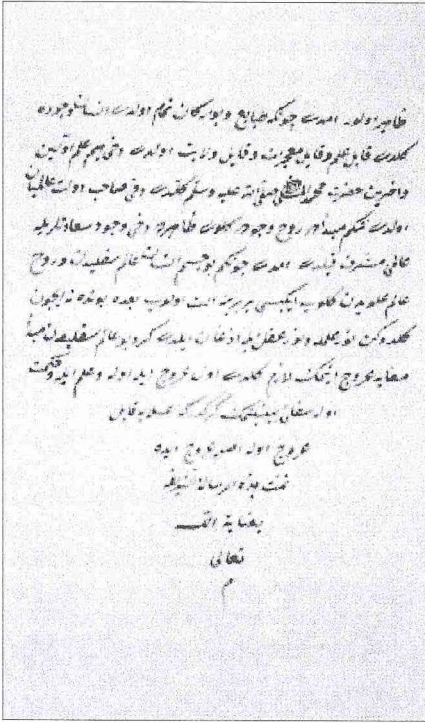
Celvetî şeyhi, şair.

1095'te (1684) Gelibolu'da doğdu. Bursalı veya Keşanlı olduğu kaydedilmekteyse de kendisi *Miftâhu'l-mesâil* adlı eserinin mukaddimesinde Gelibolulu olduğunu söyler. Onun Bursalı diye gösterilmesi tahsilini ve seyrü sülûkünü burada tamamlaması, Keşanlı olarak gösterilmesi ise bu şehirde uzun yıllar irşad faaliyetinde bulunması sebebiyledir. İsmâil Hakkı Bursevî'nin halifesi olan Süleyman Zâtî 1135 (1722) yılı başlarında şeyhi tarafından irşad göreviyle Gelibolu'ya gönderildi. Şeyhinin vefatının (1137/1725) ardından Keşan'a gelip burada açtığı tekkede irşad faaliyetlerini sürdürdü. Kaynakların çoğunda Süleyman Zâtî'nin 1151 (1738) yılında Keşan'da vefat ettiği kaydedilmektedir. Edirneli Ahmed Bâdî ise ölüm tarihini, halifesi Ali Senâî Efendi'nin şeyhin vefatı için yazdığı tarih manzumesinden hareketle 22 Cemâziyelevvel 1175 (19 Aralık 1761) şeklinde verir. Ali Senâî Efendi bir manzumesinde şeyhinin kabri üzerine 1763'te bir türbe inşa edildiğini söyler.

Süleyman Zâtî'nin vefatından sonra yerine oğlu Hüseyin Şâhî Efendi geçmiştir. Tekkenin daha sonraki şeyhleri hakkında bilgi bulunmamaktadır. Keçecizâde İzzet Molla'nın *Mihnetkeşân*'ında yer alan, "Ne Kâdirî var anda ne hod Halvetî / Fakat tek-

ye-i Zâtî vü Celvetî / O şehre melâz olmuş ol nîk zât / Bulur ilticâ eyleyenler necât" şeklindeki beyitlerinden Süleyman Zâtî'nin Keşan'da etkili olduğu anlaşılmaktadır. Süleyman Zâtî'nin türbesi zamanla harap olmuş, Gelibolu sancağı idare meclisinin mazbatasıyla hazîne-i hâssa tarafından tamiri talep edilmiş, onarım çalışması 1900'de tamamlanmıştır. Hüseyin Vassâf burayı "ziyâretgâh-ı uşşâk" diye nitelediğine göre XX. yüzyılın ilk çeyreğinde ayakta olan türbe günümüze ulaşmamıştır. Süleyman Zâtî'nin oğlu Hüseyin Şâhî'nin yanı sıra Ali Senâî, Mustafa Efendi, Şarköylü Ahmed Fahreddin Efendi, Seyyid Ebûbekir Efendi adlı dört halifesi olduğu bilinmektedir. Bunlardan Ali Senâî Efendi bazı kaynaklarda oğlu diye gösterilmekteyse de bu bilgi yanlıştır. Divan sahibi bir şair olan Ali Senâî Efendi, Edirne'de bir Celvetî tekkesi açmış, 1786 yılında burada vefat etmiştir. Şiirlerinde "Zâtî" mahlasını kullanan Süleyman Efendi'nin Niyâzî-i Mısıri ve İsmâil Hakkı Bursevî'nin tesiri altında olduğu görülmektedir. Bursalı Mehmed Tâhir, onun irfan sahibi kâmil bir zat olup şiirlerinde İsmâil Hakkı Bursevî'nin ruhanîyetinden istifade ettiğinin açıkça görüldüğünü söyler; Hüseyin Vassâf ise şiirde ve tasavvufta yüksek bir seviyeye ulaştığını belirtir.

Eserleri. 1. *Divan*. 1841 yılında basılan divanın çeşitli kütüphanelerde yazma nüshaları vardır (meselâ bk. Süleymaniye Ktp., Hâşim Paşa, nr. 92). 143 gazel, "Kaside-i Hacc-ı Ma'neviyye" başlıklı otuz sekiz beyitlik bir kaside ve "târîh-i te'lîf" başlıklı iki beyitten meydana gelen eser müellifin *Sevânihu'n-nevâdir*i ile birlikte Mehmet Arslan tarafından Latin harfleriyle yayımlanmıştır (Sivas 1994). 2. *Sevânihu'n-nevâdir fî ma'rifeti'l-anâsır* (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 3429/2). Mesnevi tarzında kaleme alınan 846 beyitlik eser bazı kütüphane kayıtlarında *Mecmau'l-anâsır ve menbau's-serâir* adıyla da geçmektedir (İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 270/4). Eserde anâsır-ı erbaa, varlıkların zuhuru, âlem-i sagir, âlem-i kebîr, nefsi tanıma, insan tabiatı ve akl-ı küli, akl-ı münebbih, akl-ı maâd, akl-ı maâş gibi hususlar yer almaktadır. 3. *Miftâhu'l-mesâil*. Âhiret, levh-i mahfûz, mukadderat, hâdîs-i kudsî, mebde ve meâd, insan ve cinlerin yaratılış sebebi, tenâsüh, namazın sırları gibi konuları ihtiva eden eser bazı kaynaklarda ve kütüphane kayıtlarında *Yirmi Üç Es'ile-i Mutasavvifâneye Cevab-*

Süleyman Zâtî'nin *Risâle fi mebbei insân* adlı eserinin ilk ve son sayfaları (İzmir Millî Ktp., nr. 1443/3)

nâme şeklinde geçmektedir (İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 270; Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 2819). Eser üzerinde Asuman Omay tarafından yüksek lisans tezi hazırlanmıştır (*Zâtî Süleyman Efendi, Miftâhu'l-mesâil*, 2001, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). 4. *Şerh-i Kasîde-i Ferîde li-İsmâil Hakkî*. İsmâil Hakkî Bursevî'nin, "Bir elif bul mekteb-i irfanda ol 'bâ'yı sor / Kad hamîde eyleyip yâ gibi ondan 'bâ'yı sor" beytiyle başlayan manzumesinin şerhidir (Süleymaniye Ktp., Hâşim Paşa, nr. 35, Hacı Mahmud Efendi, nr. 2746/6; Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 374; İÜ Ktp., TY, nr. 553). 5. *Şerh-i Muammâ-yı Nakşî Tercüme-i Hazret-i Zâtî*. Nakşî-i Akkirmânî'nin, "Nedir cânâ bil ol söz kim hadîs ü hem değil Kur'an / Tekellüm etmemiştir çün perî anı ne hod insan" matla'lı dokuz beyitlik muammasının şerhidir (Hacı Selim Ağa Ktp., Aziz Mahmud Hüdayî, nr. 592; Tire Necib Paşa Ktp., nr. 391/4). 6. *Risâle fi mebbei insân*. Tek nüshası İzmir Millî Kütüphanesi'nde kayıtlı bulunan eserde (nr. 1443/3) insanın yaratılışı yanında mürşîd-i kâmil, hakikat-i Muhammediyye ve ruh konularına değinilmiştir. Süleyman Zâtî, Şâhidî İbrâhim Dede'nin *Gülşen-i Vah-*

det adlı manzumesini şerhe başlamış, ölümlü üzerine eser Şeyh Ahmed Fahreddin Efendi tarafından tamamlanmıştır. Şeyh Zâtî'nin hayatı, eserleri, düşünceleri ve tarikâtı hakkında Selami Şimşek tarafından bir doktora tezi yapılmıştır (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Senâi Divanı ve Tenkitli Metni (haz. Emine Öte, yüksek lisans tezi, 2000), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Râmiz, *Âdâb-ı Zurefâ*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Tarih, nr. 762, vr. 122p; İzzet Molla, *Mihnetkeşân* (haz. Ömür Ceylan – Ozan Yılmaz), İstanbul 2007, s. 75; Fatîm, *Tezkire*, s. 96; Ahmed Bâdî Efendi, *Riyâz-ı Belde-i Edirne*, Beyazıt Devlet Ktp., nr. 10393, s. 109-110; *Osmanlı Müellifleri*, I, 72-73; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ* (haz. Mehmet Akkuş – Ali Yılmaz), İstanbul 2006, III, 93-96, 98; a.m.f., *Kemâlnâme-i İsmâil Hakkî* (haz. M. Murat Yurtsever), Bursa 2000, s. 75-77; Vasfî Mâhir Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi*, Ankara 1968, s. 403; M. Götz, *Türkische Handschriften*, Wiesbaden 1979, s. 12; Mustafa Kara, *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler*, Bursa 1993, II, 154; Ridvan Canım, *Başlangıçtan Günümüze Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s. 396; Tefvik Işık, *Keşan Tarihi ve Keşan'da İz Bırakanlar*, Keşan 2003, s. 132; Selami Şimşek, *Keşanlı Süleyman Zâtî ve XVIII. Asırda Celvellik* (doktora tezi, 2005), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; a.m.f., *Edirne'de Tasavvuf Kültürü*, İstanbul 2008, s. 260-265; Mehmet Kanar, "Zâtî", *İA*, XIII, 467-468.

SELAMİ ŞİMŞEK

SÜLEYMANCILIK

(bk. TUNAHAN, Süleyman Hilmi).

SÜLEYMÂNÎ

(bk. BİKENDÎ, Ahmed b. Ali).

SÜLEYMANIYE

(selimaniye)

Osmanlı eğitim sisteminde Süleymaniye Medresesi'nin hâmise-i Süleymâniyye'den sonraki üçüncü derecesi

(bk. MEDRESE).

SÜLEYMANIYE

(السليمانية)

Kuzey Irak'ta bir şehir.

Kevije sıradağları eteğinde yer almaktadır. Şehrin merkez olduğu Süleymaniye idarî bölgesi (muhafaza) tarihin en eski devirlerinden beri yerleşme alanıdır. Ancak şehir XVIII. yüzyılın sonlarına doğru Baban ailesi tarafından kurulmuştur. Bu aile, XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İran sınırındaki Baban sancağını ocaklık olarak yönetmiş, merkezi Karacovalan olan sancağın beyleri Bağdat valisinin teklifiyle tayin edilmiştir. Bağdat Valisi Süleyman Paşa, 1197'de (1783) Baban ailesinden İbrâhim Bey'i mîr-i mîrânlıkla Baban sancağına mutasarrıf tayin edince o da Serçinavar ovası civarındaki Mâlikkendi köyünün yerinde yeni bir kasaba kurdu ve Süleyman Paşa'nın adına izâfetle buraya Süleymaniye adını vererek sancağın merkezi yaptı (1784). Şehrin bundan sonraki durumu hakkında fazla bilgi yoktur. Yalnız buranın 1821 ve 1842'de İranlılar tarafından işgal edildiği bilinmektedir. Şehir 1847'de tekrar Osmanlılar'ın eline geçti ve I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Osmanlı idaresinde kaldı.

Mondros Mütarekesi imzalandığı sırada Süleymaniye Türk kuvvetlerinin elindeydi. İngiltere ateşkesin ardından bölgeyi işgal edince burada yaşayan halk Türkiye'ye bağlanmak istedi. Bunun üzerine İngiltere, bölgede yaşayan aşiretleri kendi tarafına çekmek amacıyla birçok subay göndererek yoğun propaganda çalışmalarına girdi. Berzenc aşireti reisi Şeyh Mahmud, İngilizler'e karşı ayaklanıp 21 Mayıs 1919'da Süleymaniye'yi ele geçirdi. Fakat 18 Haziran'